

Metafizičke dimenzije u misli Karla Jaspersa

Anto Gavrić*, Petar Jakopec**

Sažetak

U članku se nastoji osvijetliti Jaspersov odnos prema tradicionalnoj metafizici, ali i »metafizika« koju gradi polazeći od vlastitoga shvaćanja čovjekove egzistencije. Čovjek koji se predaje »obuhvatnomu« (odnosno onostranom, transcendentnom biću) nikada ne »raspoláže« potpuno svojom egzistencijom — tek mu to »obuhvatno« omogućuje da sebi samomu samoga sebe uvijek iznova postavi kao zadaću, obvezu i odgovornost. Jaspers oštro razlikuje »filozofsku« i »konfesionalnu« vjeru: dok religijsko–konfesionalna vjera podrazumijeva potpunu odluku i određenost egzistencije za religioznu vrstu bitka, »filozofska vjera« vlastitim životom svjedoči za onu vrstu istine koja ne podliježe nikakvim prethodnim danostima (kanonima), već koja bi tek trebala omogućiti »komunikaciju«, odnosno dopuštenost drugih ljudi prije mene samoga. Tek pod pretpostavkom komunikacije s drugima moja vlastita egzistencija postaje smislenom. Ključne riječi: Karl Jaspers, filozofska vjera, egzistencija, Istina, komunikacija, borba za ljubav, Transcendencija, granična situacija, čovjek, tu–bitak

Uvod

Filozofija dvadesetoga stoljeća uvelike je proistekla iz zabrinutosti čovjeka nad vlastitom egzistencijom. Društvene promjene u prvoj polovini prošloga stoljeća (ideologije komunizma, fašizma i nacionalsocijalizma) dovele su do bitnoga prevrjednovanja i uništenja moralnih vrijednosti, drugim riječima, izravno su utjecale na filozofsku misao koja se usmjerila na čovjeka kao usamljeno i sebi samomu prepušteno biće. Unaprjeđenjem znanosti i tehnologije čovjek je zaboravio na svoga bližnjega te je konačno izazvao brojne sukobe s katastrofalnim posljedicama, primjerice dva velika svjetska rata. U tome kaotičnom vremenu brojni su mislioci nastojali povratiti nadu u moć pojedinca, ali i osvijestiti dostojanstvo osobe. Jedan je od tih velikana i njemački filozof Karl Jaspers (1883.–1969.). Suočen s neizvjesnošću vlastite egzistencije i egzistencije čovjeka uopće,

* Doc. dr. sc. Anto Gavrić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb. Adresa: Jordanovac 110, p. p. 169, 10001 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: gavric@dominikanci.hr

** Petar Jakopec, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb. Adresa: Jordanovac 110, p. p. 169, 10001 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: petar.jakopec@gmail.com

Jaspers je uvijek iznova osjećao potrebu da prema samoj toj »egzistenciji« pristupi na uvijek različit način, kako bi ona vjerom u samu sebe dovela do »osvjetljenja« (*Erhellung*). Jaspers je pri pokušaju temeljnoga osvjetljavanja ljudske egzistencije, po svoj prilici, imao u vidu uvijek dvoje: *prvo*, ono što me određuje prije mene samoga i, *drugo*, ono što mi kao to apsolutno određujuće dopušta da budem potpuno slobodan. *Prvo* Jaspers naziva »das Umgreifende« (obuhvatno), *drugo* »egzistencija« na razini tê potpuno omogućene (čak, teološki rečeno, *darovane*) slobode. Iz duhovnoga kaosa koji je zahvatio čitavo čovječanstvo, koje je uslijedilo nakon brojnih ratnih razaranja, Jaspers pokušava obnoviti nadu u čovjeka. U ovome se istraživanju nastoji prikazati Jaspersovo shvaćanje egzistencije i povezanost egzistencije s filozofskom vjerom (koja daje zamah ozbiljenju moguće egzistencije).

1. »Kako« Karl Jaspers shvaća »egzistenciju«?

Jaspers egzistenciju ograničuje na čovjeka jer smatra da samo čovjek »ima« onaj samosvojan način bitka za koji se pojedinac može odlučiti.¹ Filozofija egzistencije nije u tom smislu nikakav način mišljenja, nego zahtjev da se vlastitim životom svjedoči i odgovara za izgovoreno i mišljeno. Tako shvaćena čovjekova egzistencija nije nikakva »stvarnost«, već čista zbiljnost koja samu sebe, druge i svijet u cjelini doživljava na razini čiste smislenosti i značajnosti — upravo za samu vlastitu egzistenciju. Egzistencija zbog toga nikada nije čovjekova »stvarnost«, već uvijek nova mogućnost da se bude drugačijim! — Nema čovjeka »po sebi«, on je za Jaspersa — sve do svoje smrti — uvijek nedovršena »zadaca«. Stoga je čovjek biće koje se uvijek nalazi u duhovnom i intelektualnom razvoju da bi konačno dostigao ideal renesansnoga čovjeka, a to je *homo humanitas*. Odnosno, Jaspers »nastoji ponuditi osnovu na kojoj bi se mogao graditi jedan novi humanizam, prikladan novom svjetskom društvu koje bi imalo snažne moralne principe, koje bi ugradilo u sebe ono bitno iz svih civilizacija, kultura, religija itd.«²

Toj se zadaći moraju *podvrgnuti* ne samo filozofija i teologija, nego i vladajuće znanosti i tehnika. Bilo koja znanost, koja gubi pra-izvorni odnos s temeljnom zadaćom samoozbiljenja svih mogućnosti onoga istinski ljudskog, postaje potpuno besmislena te prema čovjeku i njegovu svijetu potpuno neprijateljska, sveuništavajuća. Stoga je Jaspers uvjeren da pojedinačne znanosti ne mogu pružiti zadovoljstvo i puninu života jer ne daju odgovor na pitanje o smislu života; ne drže do čovjekove vrijednosti i kreposti. Međutim, treba tražiti sponu između filozofije i prirodnih (te ostalih vrsta) znanosti. Jedna bez druge ipak ne mogu: filozofiji znanost treba u vidu najsvježijih rezultata i informacija, a znanost treba filozofiju radi spoznavanja svojih mogućnosti.

1 Usp. Stjepan Zimmermann, *Jaspersov egzistencijalizam*, sv. 1, HAZU, Zagreb, 2001, 5.

2 Ante Periša, Humanizam i sloboda kod Karla Jaspersa, *Scopus*, (12) 25 (2012) 44.

Jaspersova temeljna *filozofijsko–egzistencijalistička* postavka glasi da je čovjek »samomu sebi *darovan od transcendencije*«!³ Ta *darovanost od transcendencije*⁴ za Jaspersa poglavito znači da čovjek od čina vlastitoga rođenja nikada nije svoj, već uvijek iznova stoji pred vlastitom mogućnošću, tj. mogućnošću da tek zadobije vlastiti bitak i time ujedno odredi vlastitu bit. Stoga se misao o »transcendenciji zadobiva samo u slobodi transcendiranja; odgovornost je na svakome pojedincu i tada se iskušava radikalna otvorenost i sloboda, suprotna bilo kojem obliku isključivosti ili apsolutiziranja.«⁵ Stojeći pred tom zadaćom, on se najprije suočava sa svojom pukom, prosječnom svakodnevnicom u kojoj mu te mogućnosti ostaju skrivene, tj. on svoj život u *pukoj svakodnevnic* izvršava poput biljke i životinje, na razini najelementarnijih (bioloških i društvenih) funkcija onoga što Jaspers naziva »Dasein« te nikada ne iskušava ni sebe ni ljude kojima je okružen, a time ni mogućnost da svoj »Dasein« uspostavi kao onu vrstu *egzistencije* koja će transcendirajući svoje predmetno postojanje tek iskusiti ili možda uspjjeti izgraditi vlastitu bit! Tek tada će čovjek, prema Jaspersu, možda i doživjeti da bude obuzet *Obuhvatnim*.

Doprijeti do »Obuhvatnoga«, prema Jaspersu, zahtijeva čvrstu odluku. To znači: ne smijem ni svijet, ni bližnjega ni sebe, a kamoli Boga, uzeti kao neku »predmetnu«, »raspoloživu« danost. Moram odustati od tradicionalne predmetno–metafizičke vrste znanja. Moram dospjeti na razinu na kojoj u svemu živome i neživome mogu vidjeti onu »šifru transcendencije« koja vlastitu egzistenciju kao puki »Dasein« tjera na samoprevladavanje.

1.1. »Kako«⁶ egzistencija dopijeva do vlastite transcendencije

Čovjek spoznaje istinu u vjeri,⁷ kada se ne upravlja ni pragmatičnom niti dogmatskom vrstom istine, i kada ne teži neprestano za što većim postignućima u smislu znanstveno–tehničkoga ovladavanja svijetom. Ja dolazim do čiste istine kada »prodirem izvan cjelokupne imanencije svijeta, da bih se tek na osnovu iskustva transcendencije vratio u svijet, a tek kad sam i u njemu i izvan njega, ja sam istinski ja.«⁸ To prodiranje nije po Jaspersu moguće bez »komunikacije«, ne samo s drugima, nego s cjelokupnom povijesnom predajom i svijetom. Komunikacija, razgovor pojedinca s drugima, predajom i svijetom, zbiva se u »borbi ispunjenom ljubavlju« (*liebender Kampf*). Egzistencije u toj borbi djeluju jedna

3 Usp. Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, Prosveta, Beograd, 1967, 50–51.

4 Transcendencija je u Jaspersa nespoznatljivi apsolutni bitak.

5 Josip Oslić, Danijel Tolvajčić, *Odnos »filozofijskog vjerovanja« i objavljene religije kod Karla Jaspersa*, Bogoslovska smotra, (77) 3 (2007) 608.

6 Stavljanjem riječi »Kako« u navodnike želi se istaknuti temeljna razlika između »filozofije egzistencije« i svih prijašnjih esencijalističkih filozofija koje se pitaju o »Što«, dakle o »bīti«, a ne o modusima egzistencijalnoga ozbiljenja bića, posebice čovjeka.

7 Ovdje treba istaknuti da nije riječ o religijski shvaćenoj, nego o »filozofskoj vjeri«, u kojoj misleća egzistencija vlastitim životom svjedoči za spoznatu istinu. To dakle nije vjera na temelju objave, već vjera koja izvire iz osobnoga uvida.

8 Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, 64.

na drugu, traže dodirnu točku u kojoj mogu pronaći smisao vlastitoga postojanja i bića uopće.

U egzistenciji se neprestano izmjenjuju vjera i očaj; vjera posjeduje žudnju za mirom u vječnosti, pa i onda kada postaje gledanje vječnosti. Obilježja istine nalaze se u konstruktivnome sukobu, u međusobnom priznavanju. »Kroz sukobe osjećamo ono što je specifično za pojedine karaktere istine — i u svakom sukobu shvaćamo svojstveni izvor moguće neistine.«⁹ Sva obilježja istine moraju biti u srodnoj i čvrstoj povezanosti, da bi istina opstala kao takva, da se ne izgubi nijedan način sveobuhvatnoga. Naime, čovjek može imati mnogo prijatelja, posao, dom i sve ostalo u čemu uživa i što ga veseli, a da pritom nije ozbiljio svoju vlastitu egzistenciju.

1.2. Jedinstvo egzistencije

»Jedno« je u Jaspersa jedinstvo zbiljnosti, onostranosti i čovjekove egzistencije. Egzistencijalno jedinstvo ograničeno je prošlošću i sadašnjošću s kojima čovjek identificira i otkriva dubinu svojega bitka. Ovdje je veoma važno obostrano sudjelovanje i priznanje, istodobno su–djelovanje egzistencije i transcendencije. Čovjek postaje dio povijesti sudjelovanjem u tu–bitku, ali ne kao puki tu–bitak, već kao »moguća egzistencija« time što transcendirajući sebe i sam pridonosi daljnjemu oblikovanju povijesti. Stoga je u Jaspersa svaki pojedinac izravno odgovoran za oblikovanje koliko vlastite, toliko i čovječanske povijesti u cjelini. Odrekne li se te uloge, tj. odgovornosti za tu dvostruku povijest, jedinstvo egzistencije ruši se zajedno s idejom čovječne (humane) povijesti. Ukoliko su ideje zamišljene kao sklad duha i zbiljnosti, utoliko projiciraju sliku duhovnoga svijeta u kojemu je i sam fizički svijet poprimio duhovno obličje. U tom obratu sada i egzistencija i transcendencija mogu ponovno stupiti u tu–bitak koji zbog toga i sam gubi onaj predmetno–osjetilni karakter. Svijet u cjelini biva raspredmećen tako da sada postaje istinskim horizontom ozbiljenja egzistencije i prisutnosti transcendencije. *Jedno i sve* Heraklitove dijalektike stječu se tako u tom Jednom, a da pritom prevlast nema niti Jedno niti njegovi dijelovi. Tek tada Jedno postaje tu–bitak i ozbiljuje se u svijetu: Jedno govori kroz svoje dijelove, a dijelovi svoju istinitost dobivaju (kao šifre) u tom Jednome.

Jedini je put do filozofske istine um; osnovna je značajka uma volja za jedinstvom.¹⁰ Istina nije jedna, već je raspolovljena na izuzetak i autoritet. No istina kao takva ipak se može smjestiti pod jedan krov, a to je u predanju Jednome. Um je taj koji traži *jedinstvo u Jednome*, ali kao most koji želi povezati sve što je rasuto i razjedinjeno. Um je »totalna volja za komunikacijom. Svemu što može da postane govor, svemu što jest, on želi da se prikloni, da ga sačuva.«¹¹ On traži Jedno pomoću bezgranične iskrenosti i spremnosti, tako da se sve dovodi u pitanje, ali i na način beskonačnoga »usvajanja« (*Aneignung*) svega. Kao takav, um je

9 *Isto*, 67.

10 Usp. Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, 78–79.

11 *Isto*, 81.

moćnost univerzalnoga zajedničkog života. Um izvire iz istine sveobuhvatnoga u kojem se nalaze razni načini bivanja, ali u vezi je s Jednim. Umom se pronalazi zajednički jezik sporazumijevanja; on ujedno omogućuje autentičnost borbi i sukoba.¹²

Razum istražuje, želi spoznati Jedno uvijek polazeći i ostajući kod njegovih dijelova, dok um stalno preispituje što je razum spoznao, ali sa stajališta tog Jednoga, tj. cjeline.¹³ Jednostavno govoreći, razum ostaje prikovan za pojedinačno (osjetilno dano) znanje, a um je zbog te ukorijenjenosti u cjelini otvoren za svaku pojedinačnost, tj. za druge; želi postići blaženi mir time što ne dopušta da bilo što pojedinačno bude ukinuto u cjelini, želi povezati sve u jednu smislenu cjelinu kao pravi uvjet pravednosti i zajedničkoga života. Filozofija počinje tamo gdje tako shvaćeno (razumsko) znanje, znanost i tehnika zakazuju, ona daje slobodu egzistenciji kako bi mogla ponovno krenuti prema ozbiljenju same sebe.

Dešifriranjem »šifri transcendencije« sama se metafizika po Jaspersu razvija kao jezik transcendencije, kao ono što uopće omogućuje »osvjetljavanje egzistencije« (*Existenzerhellung*). Prema tome, šifre su svaka vrsta pojava u svijetu — od individualnih do društvenih, kao i od prirodnih do političkih previranja u svakidašnjem životu.

1.3. Istina i vrste istine

Jaspers smatra da o pronalaženju istine odlučuju pogodni slučajevi, a ne istinito kao takvo. Jaspers ističe kako je njegova supruga najviše zaslužna za razvoj njegove misli: »Uvjeren sam da dubinu svoje filozofije — ako se to tako uopće smije nazvati — nikad ne bih postigao bez moje supruge.«¹⁴ Time Jaspers želi istaknuti kolika je važnost drugih, predaje i svijeta za samo čovjekovo *komunikativno* prodiranje ne samo k istini, nego i k *pravoj* egzistenciji, budući da mu tek ti *drugi* otkrivaju njezine prave mogućnosti koje su mu do tada ostale skrivene. S druge strane, kada je okružen ljudima koji su potpuno uronjeni u puku svakodnevicu, čovjek je prisiljen tražiti »istinu« samo iz vlastita »izvora«, tj. iz onoga što bi on mogao, ali poradi smrtnosti nikada neće biti. Međutim, Jaspers plače nad ljudima koji nisu sposobni pronaći temelj u toj svojoj »bestemeljnoj egzistenciji«, nego traže — skolastički rečeno — *sebe od drugoga* (»ab alio«). Ili, kako bi rekao sam Jaspers: »Najprije se tvrdilo da postoji apsolutna istina, zatim se sumnjalo u sve što je istinito, a uz to su se sofistički proizvoljno koristile prividne istine.«¹⁵

»Apsolutna istina«, na koju očito Jaspers cilja, moguće se odnosi jedino na teocentričnu, spekulativno–teološku sliku svijeta, po kojoj je pretpostavka spoznaje moguća tek u onosvjetnome životu, tek s potpunim i radikalnim prekidom s vlastitom tjelesnošću, što je kod Platona, neoplatoničara i Augustina istoznačno

12 *Isto*, 82.

13 *Usp. Isto*, 82–83.

14 Karl Jaspers, *Autoportret*, *Scopus* 1/2 (1996), str. 83.

15 Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, 60.

smrti. Taj zahtjev za spoznajom apsolutne istine zadržao se preko njemačkoga idealizma sve do prve polovice 20. stoljeća u najraznovrsnijim racionalističkim filozofijama.

Doba koje dolazi, počevši od Descartesa preko Kanta i Hegela pa sve do Husserla i suvremene anglosaksonske filozofije, Jaspers proglašuje vremenom »sufistik« koje karakterizira »*pragmatičnost*«; sve se može iskoristiti kao materijal ili neko sredstvo, ali s pogledom usmjerenim na beskonačno iskorištavanje u svrhu stjecanja što većega materijalnog bogatstva. Budući da je u ovome razdoblju sve temeljeno na subjektu (*antropocentrizam*), njega bitno karakterizira relativnost spoznaje, budući da je vrlo teško naći *jedno* spoznajno uporište koje bi bilo zajedničko svim pojedinačnim subjektima.

Jaspers također razlikuje istinu koja je dostupna razumu (*Verstand*) i od one koja je dostupna duhu (*Geist*). Istina duha spoznaje se pripadnošću jednoj cjelini koja se shvaća u uzajamnome pripadanju i postojanome uzdržavanju duha, dok razum, uronjen u osjetilnost, uvijek spoznaje dijelove cjeline nekoga »predmeta«, nikad cjelinu samu.¹⁶

Istinu čovjek može dokučiti jedino kada neprestano transcendirira svoje puko (svakodnevno) postojanje u pravcu zadobivanja *prave* egzistencije, tj. kada nastoji biti uvijek on sâm. Egzistencija je posljednja vrsta istine koja se pojavljuje kao svijest uopće; kao duh, a to je čovjek. Ona »ne može sebe postaviti izvan sebe, ona ne može sebe znati i, u isto vrijeme, biti to što se zna«. ¹⁷ Jaspers tvrdi da ono što sam ja ne mogu nikada potpuno posjedovati jer se uvijek nalazim u konkretnoj vremenskoj situaciji, a s druge strane, u neprestanome tijeku prevladavanja sebe kao pukoga postojanja.

1.3.1. Autoritativna/autoritarna istina

Pojedinac nerijetko u vlastitoj predaji i povijesnome izvoru nastoji pronaći svoju istinu. Tada se ravna prema nekom vanjskome autoritetu. »Autoritet u koji se vjeruje prije svega je jedini izvor istinskog znanja koje se tiče samoga načina bivanja.«¹⁸ Pojedinac je i samom tradicijom vezan uz autoritet; usidrenost u predaji omogućuje mu komunikaciju s vlastitim izvorom, s onim što ga povijesno bitno određuje kao takvoga. Do spoznaje vlastitoga podrijetla čovjek dopijeva ne samo samorefleksijom, nego i čitanjem sadašnjih »šifri transcendencije« koje izviru iz te predaje i koje otkrivaju čovjekove sadašnje mogućnosti prave egzistencije.

Ukoliko osoba usvoji unutarnje vrijednosti autoriteta, one postaju dio njezina bića; ako vrijednosti nisu dio nje, one joj postaju strane. Kada je čovjek pomoću autoriteta došao do sebe, dozreo je vršiti svoju zadaću ozbiljenja vlastite egzistencije. Za tu je osobu sloboda postala nužnost istinitoga, nužnost koja je uspjela pobijediti samovolju; osobi tada jedini autoritet postaje »transcenden-

16 Usp. *Isto*, 63.

17 *Isto*, 63.

18 *Isto*, 73

cija« koja govori preko njegove duše i savjesti.¹⁹ U postojanju je zajednice od presudne važnosti autoritet kao čvrst oblik istine, oblik koji je ujedno i nositelj potpune istine. Ako se autoritet izgubi, iz dobivenoga kaosa proizlazi prepuštavanje struji sudbine ili mase.

Jaspers u djelu *Duhovna situacija vremena* masu određuje »kao sveukupnost ljudi koji su u aparatu poretka opstanka tako raščlanjeni da volja i osobine većine moraju biti odsudni, to je moć našega svijeta, koja djeluje neprekidno, a u publici i masi kao ljudskoj gomili poprima tek prolazno pojavno obličje.«²⁰ Prema tome, autoritet je enigma jedinstva istine u povijesnoj zbiljnosti. Ne poštujući autoritet postajem iznimka koji uništava općepriznatu istinu. S druge strane, treba istaknuti da Jaspers pod autoritetom ne podrazumijeva nikakav crkveni, politički, državni ili ideološki autoritet, budući da oni prema njegovu mišljenju imaju naglašeno »autoritarni« karakter zato što ne samo guše slobodu pojedinca i mogućnost slobodne odluke za vlastitu pravu egzistenciju, nego ga upravo čine dijelom ranije spomenute »mase«.

1.4. Zbiljnost je tijekom ozbiljenja mogućnosti

Filozofija nastaje kada se u čovjekovom pukom svakodnevnom postojanju pobudi svijest o nekome nedostatku; u takvoj situaciji, čovjek se svojom osobnom voljom i umom nastoji uzdići iznad te svoje prosječne egzistencije i otvoriti horizont beskonačnih mogućnosti: »Prava je stvarnost biće koje se ne može misliti kao mogućnost.«²¹ Jedino je iskušana i spoznata zbiljnost doista zbiljska mogućnost. Zbiljnost je nešto što se više ne može pretvoriti u mogućnost, tj. mogućnost prestaje biti kao takva upravo u činu vlastitoga ozbiljenja. Međutim, zbiljnost se ne može misliti u svojoj cjelovitosti zato što čovjeka obuzima osjećaj ništavila kada misli da je sva zbiljnost pretvorena u mišljeno. Čovjek je u suprotnosti sa zbiljnošću; naime, on posjeduje mogućnost preispitivanja dane zbiljnosti u njezinom ostvarenome obliku. Ono što mislim čista je mogućnost jer neko mišljenje mogu ostaviti ili dalje ustrajati u njemu.

Čovjek u prvome redu posjeduje vlastitu dubinu bića pomoću koje može spoznati svijet oko sebe. Kao povijesno određenomu biću čovjeku bitno pripada i njegova osobna povijest, u njoj se on stalno usavršuje neprestano zadobivajući sebe kao »moguću egzistenciju«. Za čovjeka k tomu postoji i mnoštvo mogućnosti djelovanja u svijetu kojim je okružen. Pojave, bilo prirodne bilo društvene, u sveukupnoj zbilji suodređuju čovjeka i njegovo djelovanje, on svoju vlastitu povijest izgrađuje kroz taj međuodnos koji Jaspers uvijek određuje kao tijekom »komunikacije«. Vršanjem svojih najjednostavnijih zadataka u svijetu, od ljubaznosti prema drugima pa do ostvarenja sebe, čovjek gradi svoju povijest uz stalnu prisutnost »transcendencije«. Komunikacijom se egzistencija susreće s Jednim i preko nje spaja s drugim ljudima. Jedino je u »transcendenciji« moguće osje-

19 Usp. *Isto*, 74.

20 Karl Jaspers, *Duhovna situacija vremena*, 40–41.

21 Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, 91.

titi bezuvjetno ozbiljenje svojega života. Transcendencija govori razgovijetno samo egzistenciji, tj. kada se egzistencija otvara za nju kao za bitnu i jedinu mogućnost sebe same. Čovjek pronalazi sebe samo u drugim bićima koja su zbiljska i konkretna, u bližnjima, povijesti i svijetu, ali samo ako ih može »usvojiti« na nepredmetan način, tj. kao moguće »šifre transcendencije«. Zbiljnost se istinski doživljava u upoznavanju vlastite biti, ne kao nečega što je prethodno dano, već kao beskonačne zadaće i odgovornosti. Međutim, moja vlastita zbiljnost očituje se kada djelovanjem i mišljenjem dodem do »graničnih situacija« (*Grenzsituationen*), do horizonta u kojemu se susreću konačno i beskonačno, ljudsko i božansko, što svaku egzistenciju dovodi s jedne strane u krajnju nevolju nemogućnosti spoznaje transcendentnoga, a što ga s druge strane uvijek iznova tjera da neprestano pokušava prekoračiti tu granicu. Na »granici besmisla čovjek iskusi konačnost svega postojećeg, ne stvara iluzije, ništa ne apsolutizira, nego svojim egzistiranjem mijenja što može promijeniti, a ne nastoji promijeniti ono što nadilazi njegove duboko ograničene mogućnosti«. ²²

2. Filozofska vjera

»Filozofska vjera« u Jaspersovu smislu može se povezivati samo s čovjekovom »mogućom egzistencijom«, pretpostavkom da u vlastitoj konačnosti i povijesnosti uvijek iznova može prevladavati upravo tu konačnost i povijesnost, ne postavljajući pritom pitanje ni o kakvoj konačnoj svrsi vlastitoga bitka. Jer tada, prema Jaspersu, transcendencija nikada ne bi mogla ući u sferu imanentnoga, odnosno *obuhvaćeno biće nikada se ne bi moglo osjetiti obuhvaćeno Obuhvatnim*.

»Filozofska vjera« predstavlja, dakle, u Jaspersa potpuno i radikalno suprotstavljanje svakoj onoj »vjeri«, »religiji«, spekulativnoj filozofiji i antropologiji koja utemeljujući mene, svijet, bližnjega i Boga uspostavlja sve bez mene, bližnjega, svijeta i Boga. Dominikanac Tomo Vereš (1930.–2002.) u jednom je kratkom tekstu tvrdio da Toma Akvinski pod »teologijom« nije podrazumijevao ništa od onoga što su nakon njega, sve do sada, podrazumijevali i podrazumijevaju »teolozi«. ²³ Slično tomu, ni Jaspers pod »filozofskom vjerom« nije podrazumijevao nikakvu »vjeru« u smislu bilo kako (dogmatski) zastupanoga vjeronauka ili filozofskoga sustava, već samo vjeru koja se brani i svjedoči vlastitim životom kao moja egzistencijalna istina.

O »filozofskoj vjeri« ovisi hoće li ona samu sebe prihvatiti kao puku opstojanje (*Dasein*), kao puku egzistenciju, ili će se pak otvoriti za Obuhvatno kao za vlastitu mogućnost.

Kako bi egzistencija bila uvijek iznova *moguća*, »filozofska vjera« mora također uvijek iznova biti *nestabilna*, tj. neprestano ukidati sve dogotovljene (skrućene, okoštale) načine vlastita bitka, ali ne kao neki puki relativizam, nego u

22 Ivan Kordić, *O biti istine: filozofske studije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, 75.

23 Usp. T. Vereš, *Iskonski mislilac*, Dominikanska naklada Istina, Zagreb, 1978, 15 i sl.

korist Jednoga i jedne istine koja je zajednička svima koji nastoje oko vlastite egzistencije.

»Filozofska vjera« možda zahtijeva *potpunu predanost* ovomu svijetu u svrhu ispunjenja zadaće koju *moгуća* egzistencija tek *ima*. Drugim riječima, filozofija mi služi da »sadašnjost«, »zbiljnost«, *actualitas*, *Gegenwärtigkeit*, sve ono što iz prošlosti i sadašnjosti mogu promatrati i očekivati kao vlastitu budućnost, podižem na višu razinu svojega postojanja, u skladu sa zahtjevima transcendencije koja sam ja sâm i prema kojoj snosim svagdanju i neodgodivu odgovornost. Transcendencija je sve što oko nas postoji, ponajviše ono što nam je dostupno. Za Jaspersa čovjek u filozofiranju »probija svoju puku prirodnost, vjerojatno snagom vlastitoga bića. Ono što u tom proboju zahvaća kao bitak i kao samoga sebe, to je njegova vjera. U filozofiranju idemo putem k izvoru vjere koja pripada čovjeku kao čovjeku.«²⁴ Filozofskim se putem i istinom dolazi do zbiljnosti — i to s nadom u mogućnost usvajanja bića na način njegova shvaćanja. Potpuno je drugačija religijska nada. U religijskoj se nadi zbiljnost jasno očituje i spoznaje uz pomoć autoriteta.

Svijet je horizont beskonačnih šifri transcendentne zbiljnosti čije dešifriranje kod Jaspersa postaje istoznačno s tijekom spoznavanja obuhvatnoga, odnosno same istine egzistencije sadržane u njemu; do filozofskoga pojma transcendencije dolazi se samo poviješću. Ona je za svakog čovjeka ono Jedno, njegov najprisniji i najdublji dio bića, što čini i samu njegovu osobnu proživljenu povijest.

Filozofska je vjera srž svakoga osobnog života. Vođenje toga osobnog života na način neprestanoga samotranscendiranja jedino odlučuje »što« čovjek uistinu jest, tj. kako on razumije svoju vlastitu bit. Filozofska se vjera ne može institucionalizirati, ona je kao *philosophia perennis* koja sve povezuje, a nitko je ne posjeduje kao svoju, premda ona obuhvaća svaki pojedinačni pokušaj čovjekova samo–razumijevanja u egzistenciji kao nikad dovršenoj. Svako nedogmatično filozofiranje potječe od filozofske vjere.²⁵ Nerijetko dolazi do sukoba između filozofije i religije. U tom se srazu ne smije iz vida izgubiti istina. Obje se strane moraju postaviti na istu razinu, uravnotežiti se. Ako su i filozofija i religija pristrane, nisu pouzdane i istinite, već su neko izvanjsko držanje. Zadatak je filozofske vjere komunikacijom i »borbom ispunjenom ljubavlju« biti spreman na djelovanje za odgovorno ozbiljenje egzistencije u svijetu.

2.1. Spoznajom svijeta otkrivam sebe

Polazeći od tu–bitka svijeta, otkrivam sebe kao moguću egzistenciju jer upravo taj svijet predstavlja najširi i isključiv horizont mojega samoozbiljenja. Čovjek posjeduje slobodu i komunikacijsku sposobnost u odnosu na druge, želi se izraziti i potvrditi u drugim ljudima, ali na način njihova »usvajanja«, budući da to usvajanje omogućuje ujedno otkrivanje i mojih vlastitih, svim ljudima zajedničkih egzistencijalnih mogućnosti. Promišljajući, želim dohvatiti svoj tu–bitak (*Dasein*)

24 Karl Jaspers, *Filozofska vjera*, Breza, Zagreb, 2011, 23.

25 Usp. Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, 110.

u njegovu egzistencijalnome smislu, samu empirijsku stvarnost, ali se on zbog svoje rascjepkanosti neprestano udaljava od mene. U neuspjehu toga neprestanog pokušaja zahvaćanja upoznajem transcendenciju; način na koji tražim svoj bitak iz moguće egzistencije naziva se filozofsko rasvjetljavanje (*philosophische Existenzerhellung*), što Jaspers u zadatak stavlja »metafizici«, ali metafizici koja se više ne gradi na apsolutnoj, transcendentalnoj, pragmatično–empirijskoj ili bilo kako drukčije razumljenoj istini, nego na »istini« koja upravo postupno nastaje kroz to osvjetljavanje vlastite egzistencije.

Filozofskom orijentacijom ili potragom utvrđujem da svijet u sebi nema nikakav prethodno dani temelj. Jedino sviješću o postojanju granica i čovjekove određenosti tom granicom počinje prodor do egzistencije, što u ovome slučaju znači isto što i svjesno davanje nekog smislenoga temelja čovjekovomu svijetu. Čovjekova se sloboda ostvaruje u odnosu na transcendenciju, drugim riječima, egzistencija se može ostvariti želi li se prema njoj otvarati u svijetu.²⁶ Ona sebe potvrđuje i ostvaruje samo kada je predana transcendenciji te tako dobiva i pravu svijest o svojoj konačnosti. Stoga »transcendencija« za Jaspersa uopće nije mišljena teološki, već izričito antropološki: jednostavno kao »uvijek trajući« i neprestani zahtjev da čovjek samoga sebe uvijek nadmašuje u onim ljudskim i povijesno dogotovljenim formama tu–bitka.

Zbiljnost transcendencije može biti prisutna samo u konkretnoj situaciji, kao spomenuti neprestani zahtjev. Za »filozofa egzistencije« Karla Jaspersa utoliko ne postoji nikakva tradicionalna »metafizika«, već samo ona koja svjedoči životom za vlastitu istinu. Takva vrsta »metafizike«, o kojoj Jaspers govori sa svojom teorijom onoga »obuhvatnoga« (*das Umgreifende*), govori — možda sa stajališta starih (novovjekovno–racionalističkih) teodiceja — jedino o tomu da je sve na svijetu stvoreno »prstom Božjim«, da svaki kamen i biljka imaju svoj »jezik«, da su to sve »šifre transcendencije« koje bi po Jaspersu *možda* mogla »dešifrirati« jedino »moguća egzistencija«. Ili, kako sam autor kaže: »Filozofska metafizika stoji između predate metafizike, kao mogućnost da se razumije i usvoji njen jezik, i egzistencijalno stvarne prisutnosti transcendencije, za koju vjeruje da je u sferi mogućih misli.«²⁷ Ono što nam je metafizički dostupno nije opipljivo poput nekog predmeta, već je prisutno kao simbol ili misao.

2.2. Simboli su prikaz transcendencije

Simboli su sila i snaga koja okuplja i stvara povijesno zajedništvo, tragovi transcendentnoga koji ga uprisutnjuju na nepredan (neosjetilan) način. Posljedica pojave transcendencije u svijetu u obliku simbola i šifri predstavlja tijek borbe za prevladavanje pukoga predmetnog postojanja i prosječne svakodnevnice. Povijesno usvajanje dosadašnjih metafizičkih predodžbi o egzistenciji i transcendenciji pretpostavlja pojmiti ih kao stupnjeve koji su, svaki za sebe, istiniti, ali koji mo-

26 Usp. Karl Jaspers, *Filozofija*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, 1989. 538–540.

27 *Isto*, 540.

raju dobiti ponovno značenje i za ozbiljenje vlastite egzistencije. Biti slobodan zahtijeva istinoljubivost u vlastitome postojanju. Metafizika je važna u smislu traženja smislenosti i istinitosti egzistencije, a svoje sadržaje pronalazi u zajedništvu s njome, tradicijom, drugima i svijetom uopće. Misao transcendirira predmetnu stvarnost, nadilazi empirijske činjenice; pojave u svijetu promatra kao šifre transcendencije te propitkuje kako ih dešifrirati i osvijetliti.²⁸ Tako egzistencija kao moguća postupno, nikad apsolutno, stječe uvid u vlastiti bitak kao onaj koji je ona sama stekla upravo na tome putu. Upravo je taj uvid »istina«, istina koja ne podliježi nikakvom empirijskom korektivu niti korektivu »apsolutne« istine.

Transcendiranje je nadilaženje nečega zamislivog prema nezamislivome; opće su forme zamislivoga određene kategorije unutar određenoga (predmetnog) načina mišljenja. Posljednji korak u apstrahiranju mišljenja može se izvesti jedino u samozaboravu, s temeljnim polazištem: »Zamislivo je da ima nečega što nije zamislivo.«²⁹ Sve što je našem poimanju uma zamislivo samo su analogni primjeri transcendencije. Stoga se prilaženje transcendenciji nikada ne događa u sferi imanencije, već jedino kao njezino radikalno napuštanje i nadilaženje.

Treba neprestano ponavljati obrat mišljenja kako bi se uspjelo doći do mišljenja koje ukida samo sebe i predaje se vodstvu transcendencije.³⁰ Tada čovjek izlazi iz čistoga tautološkog mišljenja, tj. mišljenja koje u formalno–logičkome smislu ima posla jedino sa samim sobom i svojim tvorevinama. Svaki čovjek posjeduje slobodu bitka i na temelju toga otvoren je prema svemu spoznatljivome i razumljivome.

2.3. »Forma« transcendencije

Tri su temeljne kategorije u kojima se prema Jaspersu zrcali čovjekov egzistencijalni put k transcendenciji: »fizički svijet uopće«, »zbiljnost« i »sloboda«. Iz tih kategorija proizlaze mnoga pitanja u odnosu na cjelokupni svijet, no najprije se postavlja pitanje: *Zašto (postojim)?*

Do prve kategorije dolazi se iz očiglednosti materije, Kantovim »kopernikanskim obratom« koji ukazuje na to da je postojanje objekta proizvod subjektivnih (transcendentalnih) spoznajnih postignuća. Tim novovjekovnim obratom subjekt svojim mišljenjem i djelovanjem bitno oblikuje cjelokupnu izvanjsku zbiljnost, tj. daje joj ljudski pečat. Priroda postaje puki čovjekov proizvod.

Druga je kategorija »zbiljnost«. S obzirom na nju, postavlja se temeljno pitanje o njezinoj biti, odnosno bitku. Odgovori su uvijek metafizičke naravi kada polaze od nekog prethodno postavljenoga principa (Bog, um, duh, subjekt itd.). Tada se upravo zaboravlja da su svi ti »principi« uzeti iz svijeta, tj. da su proizvod ljudskoga mišljenja.

Konačno, posljednja je kategorija »sloboda« koja nije nikakva »objektivna« danost, nego se neprestano stječe tijekom čovjekova otvaranja prema svijetu i

28 Usp. *Isto*, 554–555.

29 *Isto*, 557.

30 Usp. *Isto*, 558.

sebi samomu. Sloboda je upravo izraz one čovjekove darovanosti sebi od transcendencije, transcendencije koju on sam mora dosegnuti kako bi uopće bio slobodan.

Taj bitak u slobodi najčišće se, prema Jaspersu, događa u mišljenju, jer čovjekovo je djelovanje uvijek određeno vanjskim, bilo prirodnim bilo društvenim okolnostima. Kada npr. promišljam o *ništa*, tada tražim sličnost *s ništa*, neki analogan pojam; tek tada *ništa* zadobiva značajku kao *nešto*. *Ništa* ima dvije karakteristike: ono je identitet bitka i apsolutno ništa. Ništa ne egzistira kao riječ ili kao fenomen, već kao transcendencija koja se vraća iz svijeta, ali i očuvanje tu-bitka svijeta.³¹

Život otvoren prema transcendenciji nije ničim uvjetovan osim samom slobodom, ali je upravo zbog toga prepušten potpunoj neizvjesnosti i mogućnosti potpunoga neuspjeha (*Scheitern*). To je uvid koji dijele gotovo svi »filozofi egzistencije«. Pad i uspon proces su u vremenskome tu-bitku; svojim bitkom sudjelujem u tome nadilazećem procesu čime ujedno određujem smjer svojega života kojim mi se postupno otkriva i sam njegov »smisao« (*Sinn*). Stoga tijekom transcendiranja obuhvaća sav moj bitak, zahvaljujući njemu ja se postupno sjedinjujem s Jednim, naravno, nikada do kraja, budući da je to nemoguće zbog konačnosti same ljudske egzistencije. S druge strane, neprestana prepuštenost neizvjesnosti uspjeha prodiranja k transcendenciji podrazumijeva i vrlo veliku opasnost pada u potpuno ništavilo, totalni neuspjeh.

2.4. Uloga filozofske vjere kao vodiča u životu

Filozofsko vjerovanje nije znanje i nije povezano s religioznom vjerom u smislu ispovijedanja određene vjeroispovijesti. Zbog toga filozofska vjera »predstavlja za Jaspersa formulu što označuje i obilježuje govorenje koje, čak i onda kada se odnosi na nešto objektivno i subjektivno, neprestano ima na umu ono što obuhvaća subjekt i objekt«. ³² Filozofsko je vjerovanje unutarnji princip osobnoga života. To je nečiji odabrani stil života i način djelovanja. Štoviše »filozofsko je vjerovanje vjerovanje čovjeka u svoju mogućnost. U njemu on udiše svoju slobodu.« ³³

U filozofskom je vjerovanju isključeno bilo kakvo unaprijed stvoreno mišljenje za ostvarenje neke namjere. Usmjeruje ga samo pouzdanost u slušanje transcendencije, što se ovdje može razumjeti i kao unutarnji glas savjesti. U slobodi se egzistencija ostvaruje u nepokolebljivu, odgovornu i plemenitu osobu. Zbog toga egzistencija nije pasivna, nego je neprestano na putu ostvarivanja svojih osobnih kvaliteta i konkretiziranju zadaća koje neprestano niču na tome putu egzistencijalnoga samoozbiljenja.

31 Usp. *Isto*, 562.

32 Richard Wisser, *Filozofski putokazi*, Globus, Zagreb, 1992, 220.

33 Ante Kusić, Jaspersov »sveobuhvatni bitak« i »filozofsko vjerovanje«, *Crkva u svijetu*, (25) 4 (1990) 332.

Osvješćivanjem filozofske vjere u bitku pojedinca isključuje se bilo kakva vjernost dogmama ili autoritetima. Do istine se filozofskim vjerovanjem dolazi unutarnjim radom, na temelju samorefleksije. Kako u svakome vjerovanju, tako i u filozofskome vjerovanju postoje prepreke. Prve su prepreke moralnoga karaktera i nalaze se u svijesti svakoga pojedinca odnosno njegovu stilu životu. Druge su metafizičkoga karaktera i smještene su u raznim ideološkim ili autoritetnim oblicima. Prepreke se mogu svrgnuti jedino egzistencijalnom komunikacijom i vjerom. Komunikacijom se čovjek opredjeljuje za borbu bez nasilja, točnije, za borbu u ljubavi; sa sigurnošću se daje drugima.

Zadaća je filozofske vjere temeljito izgraditi svoje stavove i braniti egzistencijalnu izvornost; zaštititi se od demonskih prikrivanja koja skreću na krivi put okretanja od svijeta i priznavanja njegove ništavnosti i besmislenosti. Neiskrenost izokreće smisao riječi i sam jezik postaje neistinit te ima namjeru obmanjivanja (upravo u sofističkome smislu). Naime, čovjek tada živi razjedinjen i više ne posjeduje duhovnu ravnotežu. Jaspers želi potaknuti povratak vjeri u bitak, a ne u životarenje (*Dahinleben*). Filozofska je vjera nužno u savezu sa znanjem; potreban joj je, s jedne strane, razum kako bi mogla objasniti i svladati pojave neophodne za život; potreban joj je um kako bi se uzdigla upravo iznad tih svakodnevnih »potreba« i uvjetovanosti; potrebna joj je izvorna usidrenost u transcendenciji kako bi nastojala prekoračiti i one »granične situacije« koje su nepremostive i samomu duhu.

2.4.1. Komunikacijom čovjek izgrađuje sebe

Svoj bitak čovjek ostvaruje u drugome bespoštednim predavanjem i darivanjem vlastite egzistencije. Dakle, »filozofsko je vjerovanje ostvarivanje egzistencije ili kompletne ličnosti po odlučivanju za Transcendenciju u uvjetima načelnoga neuspjeha opstanka da čovjeku dade unutarnje zadovoljstvo«. ³⁴ Ukratko: na mjesto religijskoga vjerovanja dolazi filozofsko vjerovanje koje transcendirava sve što je predmetno, dogmatsko, ideologijsko i demonsko u čovjekovu tu-bitku. Interpretira se kao spontano povjerenje u bitak i fundamentalno pouzdanje u život, onkraj svih pretpostavki koje su strane samomu tom životu. ³⁵ Filozofska refleksija čovjeku rasvjetljava egzistenciju te pokazuje put do slobode, transcendencije.

U Jaspersa je također prisutna i hermeneutička svijest prema kojoj je istinsko promišljanje usredotočeno na usvajanje znanja kojim ima postati ono »što filozofiranje uvijek jest: samobitak koji se rasvjetljuje u svojoj transcendenciji«. ³⁶ Osluškujući transcendenciju ostvarujemo vlastito bivstvo. Nužno je uvijek biti otvoren za drugoga, bezuvjetno se predavati svijetu i božanskomu. Boga čovjek prepoznaje u bitku kao šifru koja je neizravno prisutna, u našoj egzistenciji i komunikaciji. Do Boga se ne može doprijeti kao do nekog opipljivoga objekta.

34 *Isto*, 334.

35 Usp. Kurt Salamun, Etičke komponente u filozofiji Karla Jaspersa, *Filozofska istraživanja*, (8) 1 (1988) 233.

36 Richard Wisser, *Filozofski putokazi*, 236.

Jaspersu su uzori prorok Jeremija i Baruch de Spinoza koji propovijedaju i žive iz spoznaje da Bog jest.³⁷ Filozofska vjera ima svoj posljednji cilj i ključnu tezu, a ta je da čovjek »može živjeti pod Božjim vodstvom«. ³⁸ Međutim, »živjeti pod Božjim vodstvom« za Jaspersa znači biti u vlastitoj egzistenciji potpuno oslobođen svih dogmatskih, bilo teoloških bilo filozofskih, govora o Bogu, budući da se on u njima uvijek pojavljuje kao puki »predmet«, dakle u sferi imanencije svijesti, čime se sama ta svijest — naknadno — uzdiže i iznad samoga Boga. Egzistencije nema bez prave komunikacije; ona je pravi pokazatelj koliko je čovjek predan transcenciji, spreman ostvariti osobni smisao života i koliko, sukladno tomu, živi vlastitu filozofsku vjeru.

2.4.2. »Objava« Boga

»Bog jest. — Postoji bezuvjetni zahtjev. — Svijet ima iščezavajuće opstojanje između Boga i egzistencije.«³⁹ Filozofska vjera i bitak po sebi nisu objekt koji stoji nasuprot čovjeku ili subjekt koji mu se suprotstavlja, već su u nama ili dio nas. Čovjek se uistinu ozbiljuje u unutarnjem radu i novom samosviješću koja je slobodna i osvjetljena tu-bitkom svijeta. U protivnom bi odustajanje od ostvarenja svoje egzistencije kao posljedicu imalo zanemarivanje vlastitoga bitka i lako bi bilo životni promašaj. Egzistencija se stoga odlučno treba opredijeliti za ispravnu životnu odluku, za onu koju može posvjedočiti vlastitim životom (filozofska vjera) kako bi uopće mogla biti slobodna.

Racionalnim, deduktivnim i induktivnim ili bilo kojim drugim logičkim pristupom nikada se ne uspijeva osjetiti prisutnost božanskoga u svijetu jer Bog nije nikakva »činjenica« u svijetu. Bog se, kao što je višekratno istaknuto, »objavljuje« u svijetu pomoću šifri koje u osjetilnome posreduju ono nadosjetilno. Kad god ga se pokuša zahvatiti bilo kakvim misaonim operacijama, pojmovima ili kategorijama, Bog iščezava iz svijeta, budući da transcencija (Bog, stvar po sebi) može u imanenciji prisustvovati samo na neprisutan način: posredstvom simbola ili šifri.⁴⁰ Tu Jaspers uvodi Kantovu misao o nespoznatljivosti »stvari po sebi«, ali za razliku od Kanta, koji Boga u svijetu dopušta samo kao »regulativnu ideju«, Jaspers, kao što je rečeno, u svemu u svijetu vidi »prst Božji«, trag transcencije koji čovjeku upravo daje poticaj i zamah da se uvijek iznova pokušava uzdići k njoj. Otuda se »komunikacija« s transcencijom ne odvija pod transcendentnim (kantovskim), nego pod transcendentnim uvjetima, tj. pod onim uvjetima koje transcendentno »diktira« pomoću šifri.

Sloboda za Jaspersa ima bivalentno značenje: prvo je da čovjek ne može biti jedino od sebe (bilo da se to tumači u ontološkome ili socijalnom kontekstu), drugo je nadopunjujuće — on mora biti zahvalan transcenciji zato što mu je sloboda od nje darovana. Sloboda je za Jaspersa određenost koja nije apsolutna,

37 Usp. Danijel Tolvajčić, Filozofijska vjera Karla Jaspersa, *Crkva u svijetu*, (44) 3 (2009) 363–364.

38 *Isto*, 366.

39 Richard Wisser, *Karl Jaspers: Filozofija u obistinjenju*, Kruzak, Zagreb, 2000, 7.

40 Usp. *Isto*, 47.

već mogućnost da se bude na način istinskoga bitka. Ona je temeljno iskustvo kroz koje se čovjek ostvaruje.

Na pitanje o jedinstvu i biti čovjeka ne može odgovoriti nijedna pojedinačna (prirodna ili društvena) znanost; ono istinski ljudsko očituje se tek u onoj borbi ispunjenoj ljubavlju, u komunikaciji lišenoj svake interesne pretpostavke. Čovjek u filozofskome osvjetljavanju bira želi li ostati moguća egzistencija i postati »pravi um« ili se udaljiti od toga ideala. Zbog toga, »svjestan svoje slobode, čovjek želi postati onim što može i treba biti. On sebi skicira ideal svojega bića«. ⁴¹ Stoga Jaspers svoju filozofiju temelji na slobodnome izboru svake egzistencije *vis-à-vis* konačnoga opredjeljenja za određenu egzistencijalnu odluku, a ne logičkom ili voluntativnom, tj. neposrednim interesom vođenom odlukom, odlukom na temelju one *filozofske vjere* kao *vjere u komunikaciju*: »Jaspers dodaje još jednu bitnu odredbu filozofske vjere: ona je i vjera u komunikaciju. Istina koja povezuje ljude ima svoj izvor upravo u komunikaciji«. ⁴² Ukoliko nema komunikacije ili je — kako kaže Jaspers — »prekinuta«, utoliko i sama osobna egzistencijalna istina poprima monološki, prisilni, lažni karakter.

Zaključak

Jaspersovo shvaćanje »egzistencije« razvija se prije svega kroz njezin odnos prema transcendenciji koju on razumije izričito filozofski, tj. kao ono što mi otvara horizont beskonačnoga samoozbiljenja u slobodi, ali slobodi koja se sa svoje strane potvrđuje tek kroz mogućnost »usvajanja« (*Aneignung*) bližnjih, svijeta i božanskoga. Takva vrsta otvorenosti egzistencije prema transcendenciji i nju samu čini uvijek »mogućom«, uzdiže je iznad pukoga predmetnog »tu-bitka«, ali ujedno ukida i predmetni karakter svijeta, njegovu tudost, ništavnost i besmislenost. Otvaranje egzistencije za transcendenciju nije pak moguće bez one vrste »filozofske vjere« za koju se svjedoči i odgovara vlastitim životom, jer samo takva vjera posjeduje onu sposobnost »komunikacije« koja usvajajući drugoga uopće ne želi »ubiti razumljeno«, nego ga učiniti nužnim uvjetom čovjekova beskonačnoga napredovanja k transcendenciji kao pravomu bitku. Dakle, sve do čovjekove smrti, za Jaspersa »istinska« egzistencija ostaje i razvija se samo kao »moguća« egzistencija.

41 Karl Jaspers, *Filozofska vjera*, 48.

42 *Isto*, 113.

Metaphysical Dimensions in the Thought of Karl Jaspers

Anto Gavrić*, Petar Jakopec**

Summary

This article endeavours to cast a light on Jaspers' relation to traditional metaphysics but also his »metaphysics«, the development of which is based on his own understanding of man's existence. The man who surrenders himself to the »enveloping« being (that is, an otherworldly, transcendent being) never has his existence completely »at his disposal« –it is only this »enveloping« being that enables him always and again to designate himself as his own project, obligation and responsibility. Jaspers sharply distinguishes »philosophical« and »confessional« faith: while religious–confessional faith assumes an existence totally decided upon and determined by a religious type of being, »philosophical faith« testifies by one's own life to a type of truth which is not subject to any previous givens (canons), but which should only just be able to make »communication« possible, that is to allow others precedence over one's self. It is only the presupposition of communication with others which makes one's own existence meaningful. Key words: Karl Jaspers, philosophical faith, existence, Truth, communication, loving battle, Transcendence, borderline situation, man, Dasein

* A/Prof. Anto Gavrić PhD, Faculty of Philosophy of the Society of Jesus in Zagreb, Zagreb. Address: Jordanovac 110, p. p. 169, 10001 Zagreb, Croatia. E-mail: gavric@dominikanci.hr

** Petar Jakopec, Faculty of Philosophy of the Society of Jesus in Zagreb, Zagreb. Address: Jordanovac 110, p. p. 169, 10001 Zagreb, Croatia. E-mail: petar.jakopec@gmail.com